Jan Myrdal: ”Om att känna tidens ålder”

Talare	Datum	Plats
Jan Myrdal Skriftställare	24 maj 2009	Varberg

Att juryn valde Mattias Gardell var ett bra val. Hans intellektuella arbete ingår i den stora frigörande traditionen; das grosse Erbe, som vi för sextiotalet år sedan uttryckte oss i polemik mot den nazism och annan reaktion som gick i dåtidens takt.

Att valet utlöste en antiintellektuell slamvåg mot såväl Mattias Gardell som mig från det följsamma sällskapet allt ifrån den nyutnämnde ständige sekreteraren i Svenska Akademien till det allmänna patrasket av plumpa bloggare var inte förvånande. Så brukar det vara. Läs till exempel min ”Dussinet fullt” från början av åttiotalet eller ”Ett femtiotal” om hur det var för sextiotalet år sedan.

Men det ger mig anledning att resonera kring arbete och livshållning apropå ”att känna tidens ålder”. Ordvalet är medvetet. Det stammar från Paracelsus. En i god mening tvetydig – vänd både bakåt mot medeltidens mystik och framåt mot de sociala och intellektuella revolutionerna – forskare, skribent och socialreformator från det tidiga femtonhundratalet.

Den som på Stadsmuseet i Stockholm bläddrar i fotografier från gatulivet kan omedelbart se när de är tagna. Det där är 1948! Det där 1962! Det syns på kvinnornas kjollängd! Modet ger året. (Det är i sig överdeterminerat; förändringarna bestäms av sociala skeenden vilka kan undersökas.) För konst och arkitektur är det likadant. De har bestämts av tid och plats. Elias Cornell sade om arkitektur: ”Visa mig ett foto av en byggnad i Europa och jag kan datera bygget på något decennium när och platsen inom en omkrets på något tiotals mil.”

Likaså med texter. Ge mig en någorlunda sammanhängande text från de senaste århundradena. (Förenhetliga stavning etc. så den inte omedelbart bestämmer sig.) Jag bör kunna säga när, var och i vilket sammanhang den skrevs.

Också synen är tidsbunden. Det har förvånat mig att de konstintresserade inte ställer sig enkla frågor som: När blev det tidigt romanska åter synligt som konst? och varför det nya synliggörandet? Eller gjort enkla experiment. Goethe fascinerades av antikens konst. Men han såg med sin tids (Winckelmannska) ögon och den som besöker hans hem och ser vad han tog med sig från Italien kan se vad som är förfalskningar. Inte för att vi är kunnigare men för att vår syn ändrats från hans då till vårt nu. Själva originalen består men efterbildningarna sticker därför nu fram som såriga tummar.

Hegel uttryckte detta år 1820 i förordet till ”Grundlinien der Philosophie des Rechts”:

”Envar är son till sin tid liksom filosofin är sin tid sammanfattad i tänkande. Det är lika dåraktigt att inbilla sig att någon filosofi går ut förbi sin egen tid som att en individ tar språnget ur sin tid, tar språnget över Rhodos. Om hans teori verkligen går därutöver då bygger han sig en värld så som den borde vara, visst finns den men blott i hans egen mening – en mjuk materia, som låter sig inbilla allt önskvärt.”

Vilket citat också förklarar det som gängse akademiledamöter och bloggare inte förmår fatta, att varken Marx eller Lenin (båda Hegel-läsare) någonsin sysslade med utopier. (Att de flesta kritiker heller inte i sitt skrivande förmår begripa att Marx – som Hegel och den som arbetar i den traditionen – inte definierar utan utvecklar, hör också det till deras allmänt bristande bildning.)

Men samtidigt som det inte är möjligt att ta språnget ur sin tid kan man – som Hegel själv – verka med sina ord långt förbi den egna tiden och dess gränser.

Det är därtill möjligt inte bara att reda ut de bestämmande sociala skälen till variationer i kjollängd (och begagnande av bh) utan att se sin egen tid och inte vara dömd till dess gränser. Att såväl gå in i andra tider – som 1820-tal eller 1930-tal t.ex. – och intellektuellt redbart analysera dem. Därmed också på ett annat sätt än genom dåtidens motpropaganda förstå vad som gav 1820-talets reac och 1930-talets fascist stort (även underklassfolkligt) stöd.

Att detta inte tillhör vanligheten har med det bestämmande, att de härskande tankarna i var tid är de härskandes tankar; tankarna tjänar.

För nu tjugo år sedan var jag ansvarig för Frankrikes officiella utställning i Sverige till tvåhundraårsminnet av den Stora Revolutionen. Den utställningen som sedan gick runt i landet (och även på Island) var den enda officiella vilken i likhet med de franska utställningarna 1889 och 1939 klart tog ställning för Revolutionen. Ja, i katalogen diskuterade jag även Terrorn ungefär så som på sin tid Mark Twain och påpekade att Robespierres mänskliga rättigheter från 1794 utgjorde den teoretiska grunden för såväl Folkhem som Sozialstaat. Den blev enda utställningen med den inriktningern – ty därefter hade den till lönsam antikommunism omvände Furet blivit bestämmande och de officiella intellektuella sjöng troget på hans melodi.

Därmed från det allmänna till det konkreta. Den politiska skandalen och det ynkligt tjänande juridiska falskspelet kring den så kallade Enbomsligan för sextiosju år sedan är inte längre av dagspolitiskt intresse. Alltså får sanningen krypa fram. Inte bara journalister som Tomas Bresky utan därtill en yrkesmilitär som överstelöjtnant Stellan Bojerud har nu åter gått igenom affären där år 1952 sex personer dömdes till fängelse – därav två till livstids straffarbete.

I ”Armémusei Årsbok 2005” samt SvD, Norrbottenskuriren och boken ”Livstidslögnen” har överstelöjtnant Bojerud redovisat sitt material. Han har haft tillgång till allt. Som tillförordnad chef för Krigshistoriska avdelningen gavs han av chefen för Försvarshögskolan generalmajor Karlis Neretnieks genom t.f. avdelningschef Lars Ericson i uppdrag att göra en utredning (FHS:21952:61314) vilken sedan av honom skulle godkännas och kompletteras av professorerna Gunnar Artéus och Kent Zetterberg och avdelningsdirektören vid underrättelse och säkerhetsavdelningen, major Lars Ulfving. I denna utredning hade Bojerud tillgång till de tidigare hemligstämplade domsbilagorna, material från Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (MUST) samt de berörda militärstabernas hemliga arkiv.

Hans slutsats är entydig. Det fanns inget spionage. De dömda dömdes för brott vilka aldrig begåtts. Hans skrivning blir mycket hård. Om de anförda bevisen – bl.a. i de hemliga domsbilagorna- skriver han:

”Om statsåklagare Werner Ryhninger själv trodde på dessa fånigheter vet jag inte, men tydligen gjorde han det, eftersom han ropade på livstids straffarbete – för några helt värdelösa tidningsurklipp och en trasig vattenpump! Alternativet att SÄPO och Ryhninger insåg att Fritjof Enbom var en bluff, men medvetet

offrade honom och hans kamrater som spelbrickor i det ‘kalla kriget’ är nästan outhärdligt att tänka sig.” (”Livstidslögnen” s.119.)

”Jag anser att statsåklagaren Werner Rhyninger vilsefört rätten då han påstod att sakkunniga hävdat att Fritjof Enbom med sin radio kunde nå ut över hela Europa, när den i verkligheten var fullständigt obrukbar. /.../ Werner Rhyningers stämma vibrerade av indignerat patos av liknande slag som kännetecknade Joe McCarthys anföranden vid senatsförhören i Washington. Båda var de barn av sin tid – kommunistskräckens era.” (s. 172)

Om Enbomsaffären har jag skrivit förr. Jag var ju med. Lilian Ceder blev med barn i min säng sommaren 1944 (dock icke med mig). Med Arthur Karlsson var jag god vän. ”Avslöjaren”, Jan Lodin, kände jag ända sedan 1949. Han hade då sökt kuppa i Clarté. Han var så allmänfarligt lögnaktig och intrigant att jag och Gunnar Heyman på uppdrag av SKU i Göteborg reste upp till Stockholm för att försöka övertyga partiet om att snabbt bryta alla kontakter med ”fredsvännen” Lodin innan han hann ställa till med något.

Vi på vår kant hade inte tillgång till de då hemligstämplade ”bevisen” men vi visste att det var en organiserad skenrättegång. (Beställ på KB fram: Knut Olsson. ”Enbomprocessen. Fakta i målet.” Arbetarkultur 1952, Clarté Nr 1-2 1953 ”Dokumenten i Enbomsaffären”.) De korrupta statsmakterna sökte förhindra diskussion. Tidningar som ifrågasatte den falska rättsprocessen dömdes för tryckfrihetsabrott och när Gustav Johansson i riksdagen sökte resa frågorna kring Enbom då ingrep de tjänande politikerna omedelbart:

”Här har massor av medborgare bara för sina politiska åsikters skull utpekats i pressen som spioner och grova brottslingar utan att man ens haft anledning att ta dem i polisförhör.

Här avbröts talaren av herr TALMANNEN som yttrade. Nu får herr Johansson sluta sitt anförande. Ni kommer igen till samma sak som jag förut varnat Er för.

Herr ANDERSSON i Dunker. Herr talman! Jag har ju ingen anledning att säga någonting om den föregående talarens anförande annat än att här i kammaren vet vi ju alla på vems uppdrag han står här och talar, och frånsett de egna partikamraterna lär det väl inte vara någon som tror på vad han säger ...

RIKSDAGSDEBATTERNA. Nr 70 ANDRA KAMMAREN
1952.Torsdagen den 6 november, Kl.10 fm. S. 7-8”

Jag och Sven Danvik diskuterade den Enbomsrättegångens vår om Arbetartidningen i klartext skulle skriva vad vi direkt från källa fått veta om nedskjutningen i Östersjön. Alltså det som överstelöjtnant Bojerud i sin bok uttrycker på följande sätt:

Nedskjutningen av ett svenskt signalspaningsplan typ DC3, med vilket Försvarets radioanstalt (FRA) i samverkan med NATO bedrev radiospaning över Östersjön riktad mot Sovjetunionen.” (s. 145)

Vi kom fram till att tidningen då skulle åtalas och dömas – något den med sin svaga ekonomi inte skulle klara.

Och hur är det nu i dag?

Ja, att ämbetsmannen Werner Rhyninger medvetet begick brott i ämbetet – det grova brott som i Tyskland kallas Rechtsbeugung – för att i vad han ansåg vara det politiskt högre intresset få oskyldiga dömda till fängelse, ja till livstids straffarbete och att Dagens Nyheters politiske redaktör dr. Leif Kihlberg (som – vilket jag skrivit förr – var djupt inblandad i kampanjen) lyckades flytta sitt nämndemannaskap så han fick sitta och av inrikespolitiska lämplighetsskäl döma oskyldiga till livstids straffarbete samtidigt som han skrev sina missvisande ledare för att lura den allmänhet som inte fått se bevisens ohållbarhet tillhör samma borgerliga statsnormalitet som att de höga juristerna i Förenta staterna nyss skrev riktlinjer för att underlydande ostraffligt skulle kunna tortera motståndare.

Och hur med Tage Erlander – en statsminister vilken som Gunnar Adler-Karlsson avslöjade grundlagsstridigt bundit upp Sverige i ett handelskrig mot Sovjetunionen – släppte han katten ur säcken när han i Förenta staterna hävdade att Enbom mer skadat de svenska kommunisterna än det svenska försvaret?

Alltså:

Vi är formade av och bundna i vår tid men vi är inte tvunget dömda att delta i dess stora offentliga lögner!

Källa
Hämtat från leninpriset.se (2025-09-12)

Taggar
Författare

URI
https://www.svenskatal.se/tale/jan-myrdal-om-att-kanna-tidens-alder